

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО, КРИМІНАЛЬНО-ВІКОНАВЧЕ ПРАВО, КРИМІНОЛОГІЯ

Єйнікова К.В.

студентка,

Одеський національний морський університет

СУЧАСНЕ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ СКЛАДУ ЗЛОЧИНУ

Невід’ємним фактором у практичному застосуванні норм кримінального права є правильність кваліфікації того чи іншого злочину. Для цього у теорії кримінального права виник своєрідний апарат – склад злочину.

Чинний Кримінальний кодекс України використовує термін «склад злочину» у низці статей як Загальної, так і Особливої частин (ч. 5 ст. 110², ч. 6 ст. 258, ч. 2 ст. 258³, ч. 4 ст. 258⁵ КК) [4].

Так, відповідно до ч. 1 ст. 2 КК, підставою кримінальної відповідальності є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад злочину, передбаченого КК [1].

Згідно з ч. 1 ст. 13 КК закінченим злочином визнається діяння, яке містить усі ознаки складу злочину, передбаченого відповідною статтею Особливої частини КК [1].

Частина 2 ст. 17 КК передбачає, що особа, яка добровільно відмовилася від доведення злочину до кінця, підлягає кримінальній відповідальності лише в тому разі, якщо фактично вчинене нею діяння містить склад іншого злочину [1].

Однак, незважаючи на вище сказане, КК України не містить визначення поняття складу злочину. Це дозволяє вченим варіювати власні тлумачення даного терміну.

Так, наприклад, А.В. Іванчин визначає склад злочину як систему елементів, які характеризують будь-яке діяння як визначений злочин, тобто описаний у частині статті КК або статті КК, яка не поділяється на частини.

Дещо своєрідне і по-своєму оригінальне визначення поняття складу злочину запропоноване В. К. Грищуком, який вважає, що це законодавча (юридична) модель злочину, яка становить систему передбачених законом України про кримінальну відповідальність (КК України) об'єктивних і суб'єктивних елементів, кожен із яких має свої ознаки.

Проте більшість правознавців дотримуються думки, що склад злочину – це сукупність передбачених кримінальним законом об'єктивних і суб'єктивних ознак, які характеризують суспільне небезпечне діяння як злочин.

Дане визначення дозволяє сформулювати певні ознаки складу злочину як правового явища:

1) це юридична конструкція, характер якої виражений у поданих визначеннях словами «сукупність елементів», «система елементів», «юридична модель» та ін., які відрізняються залежно від правових підходів їх авторів, проте не змінюють сутність цієї властивості поняття – склад злочину одна з найбільш поширених юридичних конструкцій у кримінальному праві;

2) складовими юридичної конструкції складу злочину є певні «одиниці» (елементи чи/та ознаки), які характеризують об'єктивний та суб'єктивний склад людської поведінки – фактично всі можливі сторони реального акту поведінки;

3) мета існування цієї конструкції – визначення діяння злочином.

Слід зазначити, що поняття складу злочину, зміст й обсяг його елементів та ознак, його функціональне навантаження та законодавче регулювання можуть бути неоднаковими, якщо йдеться про кримінально-правові традиції різних країн, тим більше, коли ці країни належать до неоднакових правових сімей. Але і в межах однієї правової сім'ї спостерігаються досить суттєві відмінності у підходах щодо розуміння окремих характеристик складу злочину [2].

Відомо, що Україна, яка раніше була представлена «соціалістичною» правовою сім'єю, трансформувалася (стала орієнтуватися) до романо-германської правової сім'ї. При цьому ні в кого не викликає заперечень, що вагомими репрезентантами романо-германської правової сім'ї є зокрема Франція та Німеччина.

Однак, порівняно з Україною, кримінальному законодавству тієї ж Франції не відоме поняття «склад злочину», але воно знає три елементи злочину: 1) легальний (діяння закріплене у законі); 2) матеріальний (об'єктивні ознаки злочинного діяння); 3) моральний (суб'єктивні ознаки злочинного діяння).

Не вживається термін «склад злочину» й у кримінальному законодавстві та доктрині Німеччини, а замість цього там йдеться про «склад діяння».

У кримінальному праві держав англо-американської правової сім'ї (зокрема, в Англії та США) також не йдеться про склад злочину; замість нього доктрина та судова практика виокремлюють два елементи злочину – «actus reus» (характеризує об'єктивну сторону злочину) та «mens rea» (характеризує суб'єктивну сторону злочину), які мають поєднуватися, утворювати одне ціле, «іти в парі», інакше не буде підстав для притягнення особи до кримінальної відповідальності та призначення їй відповідного покарання. При цьому «actus reus» – це вчинене особою протиправне вольове діяння (дія чи бездіяльність), яке часто позначається терміном «поведінка» («conduct»); щодо причинності, то сторона обвинувачення має довести, що дії особи були закономірною та безпосередньою причиною небезпечних наслідків. «Mens rea» (у перекладі – «винний дух», «злий розум», «заборонений умонастрій») – це кримінальний намір, стан психіки, що відбиває винність особи.

Отже, кримінальне право держав англо-американської правової сім'ї також оминає питання щодо «складу злочину».

Невирішеним залишається це питання й у кримінальному праві держав інших правових сімей (зокрема, у державах-репрезентантах правової сім'ї Далекого Сходу чи мусульманської правової сім'ї).

Навіть якщо аналізувати кримінальне право сусідніх із Україною держав (зокрема, Російської Федерації чи Республіки Білорусь), то і там можна знайти суттєві відмінності щодо законодавчих і доктринальних поглядів на проблему складу злочину. Наприклад, якщо за КК Російської Федерації, так само як і за КК України, підставою кримінальної відповідальності є все ж таки склад злочину, то за КК Республіки Білорусь – не склад злочину, а власне злочин як винне заборонене КК діяння [3].

Таким чином, сучасне тлумачення складу злочину залежить від правової сім'ї, до якої належить та чи інша країна, особливостей національного законодавства та позицій різних кримінально-правових шкіл.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. (зі змінами від 16.01.2020 р.). № 2341-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25-26. – Ст. 131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
2. Марін О.К. Основний склад злочину: міркування щодо визначення поняття // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2013. – № 4. – С. 252–264.
3. Савченко А.В. Склад злочину: проблеми визначення конструктивних елементів та ознак // Вісник Академії адвокатури України. – 2009. – № 1. – С. 261–263.
4. Ус О.В. Склад злочину як підстава кримінально-правової оцінки вчиненого діяння // *Visegrad Journal on Human Rights*. – 2016. – № 4. – С. 196–201.

Коротюк О.В.

*кандидат юридичних наук, докторант,
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ*

МЕТА ВЧИНЕННЯ ДІЯННЯ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 231 КК УКРАЇНИ

Суб'єктивна сторона злочинів неодноразово досліджувалася у науці. Деякі питання, пов'язані із дослідженням посягань на об'єкти права інтелектуальної власності і вивчення їх мети були розглянуті у роботах Берзіна П.С. [1], Волинця Р.А. [2], Нерсесяна А.С. [3], Харченка В.Б. [8] та деяких інших науковців. Проте, особливості мети посягання, передбаченого у ст. 231 КК України, все ж досліджені недостатньо.

Під *метою посягання* розуміється результат, якого прагне досягти особа, вчиняючи посягання. На відміну від мотиву, який